
رشد انسان در حفظ بنیان خانواده

سید احمد ساویز

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

رشد انسان در حفظ بنیان خانواده

سید احمد ساویز

مقدمه

ویژگی منحصر به فرد خانواده نسبت به هر نهاد دیگری در اجتماع‌های بشری آن است که خانواده دربرگیرنده عمیق‌ترین، پیچیده‌ترین و باکیفیت‌ترین نوع رابطه انسانی است که در هر خانواده نیز شکل منحصر به فرد خود را دارد.

به همین دلیل وقتی با روابط درون خانوادگی با قواعد مشابه روابط بیرون از خانه برخورد می‌شود، به بن بست می‌رسد و اختلاف‌ها در آن به سادگی حل نمی‌شوند. جنس روابط بیرون از خانه ممکن

است بسیار متنوع باشد؛ برخی از روابط، مانند روابط تجاری، از نوع «با هم سود کردن»، برخی دیگر، مانند دوستی‌ها، از جنس «با هم لذت بردن» و برخی، مانند همکاری در یک انجمن خیریه، ممکن است از جنس «با هم کار کردن» باشد. اما روابط درون‌خانه هیچ‌یک از این‌ها به‌تنهایی نیست، بلکه از جنس «با هم رشد کردن است».

وقتی خواسته‌های اعضای خانواده از یکدیگر با هم تصادم می‌کند، بقای رابطه جز با گذشت و بردباری یک یا هر دو طرف امکان‌پذیر نیست. در این صورت به‌ظاهر در ابعاد مادی پیشرفتی حاصل نشده، اما در واقع پیشرفت در بُعدی دیگر، یعنی در بُعد رشد روانی و معنوی آغاز شده است. آنچه افراد را قادر می‌سازد که از خواسته‌های مادی خود صرف‌نظر کنند و بقای زندگی مشترک را به فسخ آن ترجیح دهند، ناگزیر باید چیزی فراتر از خواسته‌های مادی باشد.

در ازدواج مادی که براساس نوعی مبادله صورت می‌گیرد، افراد برای هم صبر نمی‌کنند؛ آن‌ها صرفاً با یکدیگر مبادله می‌کنند و در صورت شکست این قرارداد، مانند هر قرارداد تجاری دیگر، آن را فسخ خواهند کرد. دلیلی برای صبر کردن وجود ندارد؛ زیرا در آن نگاه، عمر کوتاه است و شخص نیز می‌خواهد از زندگی خود لذت ببرد و به دنبال اهدافش باشد؛ از این‌رو اگر ازدواج و تعهد دست‌وپاگیر شود، از آن دور می‌شود. چنین چیزی در ازدواج مبادله‌ای کاملاً طبیعی است؛ درحالی‌که وقتی بزرگواری‌های روحی بروز پیدا می‌کند، و افراد بقای خانواده را ترجیح می‌دهند، خواه‌ناخواه وارد بُعد معنوی زندگی می‌شوند و رشد می‌کنند. فقط در صورت ورود به این بُعد است که امکان بقای خانواده فراهم می‌شود.

بله، خانواده طبیعی‌ترین نهاد تعالی انسان است و از قضا وقتی بُعد معنوی بر آن افزوده می‌شود، بسیاری از چیزهایی که پیش‌تر به چشم نقصان و دردسر به آن‌ها نگاه می‌شد، مفهومی جدید می‌یابند و به صورت پله‌های رشد معنوی دیده می‌شوند.

بهتر است موضوع بحث را به نقطهٔ اوج خود برسانیم: درک و حل واقعی مشکلات و موانع در پیچیده‌ترین روابط انسانی، یعنی رابطهٔ زناشویی، والدگری و فرزندگی، جز با وارد کردن حضور خداوند در معادله‌های ذهنی ما امکان‌پذیر نخواهد شد.

در ازدواج موحدانه خدای متعال در یک سو قرار دارد و در سوی دیگر زن و مرد هستند که در حضور خدا عهد و پیمان می‌بندند. پاسخ‌گو بودن آنان به خدا سبب پیدایش و بقای احساس مسئولیت است؛ یعنی حتی در اوضاعی که یکی از آن دو قادر نیست نقش‌های حمایتی خود را اجرا کند، دیگری پیمان خویش را ترک نمی‌کند.

زندگی مشترک در نگاه موحدانه به معنای بهره‌مندی از یکدیگر در یک ایستگاه زندگی نیست، بلکه به معنای حرکت در سیری تکاملی است و زن و شوهر در این مسیر همسر و هم‌سفر هم هستند. وقتی چنین هدف عالی موحدانه‌ای برای رشد و تعالی یکدیگر وجود دارد، طبیعتاً آن‌ها برای یکدیگر صبر خواهند کرد. یعنی وقتی نواقصی وجود دارد و یکی نمی‌تواند کاری را انجام دهد، دیگری باید وی را برای کامل شدن کمک کند. بنابراین برای هم صبر می‌کنند و گذشت و فداکاری معنا پیدا می‌کند. همه این‌ها در ازدواج موحدانه معنا می‌یابد. در رابطه موحدانه، دو انسان باید به بزرگواری و جایگاهی برسند که بتوانند ببخشند، عفو کنند، صمیمانه دوست بدانند، در سختی‌ها کنار هم بمانند و همدیگر را ترک نکنند. در این رابطه ضعف‌های یک طرف مسئولیتی برای طرف دیگر است و باید آن‌ها را رفع و به رشد طرف دیگر کمک کند. طرفین در ازدواج موحدانه چنین وظیفه‌ای به عهده می‌گیرند و به این ترتیب رابطه تکاملی کمال‌گرایانه دو

انسان در قالب رسیدن به جایگاه بزرگوارانه و بزرگ‌منشانه شکل می‌گیرد. یعنی انسان‌ها، از انسان‌های مادون به انسان‌های مافوق می‌رسند؛ به عبارتی از درجه حیوانی خود خارج می‌شوند و درجات ملکوتی را به دست می‌آورند؛ آن‌ها انسان‌هایی هستند با ارزش‌های معنوی، اخلاقی و فراروندگی متعالی؛ آن‌ها نه فقط از طریق احساس، بلکه از طریق عقل، ادراک خوب انسانی و آگاهی قادر به مهرورزی هستند. زن و شوهری که در قالب موحدانه با هم ازدواج می‌کنند، خود را وقف یکدیگر می‌کنند و در همهٔ حالت‌ها خدا را ناظری بیدار می‌بینند.

در نقطهٔ مقابل، در خانوادهٔ متأثر از فرهنگ مصنوعی مدرن، معمولاً از یکدیگر نارضایتی دارند و سازگاری‌شان دوران کوتاهی دارد؛ همچنین هریک از افراد به دنبال رسیدن به جاه‌طلبی‌های خود هستند و برای رسیدگی به بزرگ‌سالان کهن‌سال و هر تعهد اخلاقی دیگری در قبال آنان وقت صرف نمی‌کنند. فرزندان نیز در

چنین رابطه‌ای حق بهره‌مندی فراوانی ندارند؛ زیرا پدر و مادر وقت کمی دارند و در واقع مه‌دکودک‌ها، مدارس، مدارس شبانه‌روزی، تلویزیون و... هستند که فرزندان را بزرگ می‌کنند. خلاصه آنکه، رابطه‌ای مادی که قالب‌های مقررات و قوانین جامعه ماشینی بر آن حاکم است، با رابطه معنای‌گرای فرارونده بسیار متفاوت است؛ رابطه‌ای که در آن، انسان شادمانی درونی را در سختی‌هایی می‌یابد که در کنار همسر می‌گذراند و در اثنای کمک به رشد یکدیگر، به مراتب و درجه‌ها و سطوح بالاتری از معرفت می‌رسد.

در ادامه بررسی می‌کنیم که افزودن بُعد معنوی به نگاه به خانواده چگونه باعث می‌شود همه رفتارهای خانواده، مفهومی جدید و محرکی در مسیر رشد پیدا کند:

- وقتی زن و شوهری با نگاه موحدانه به زندگی، به پدر و مادر کهن‌سال خود خدمت می‌کنند، برای این کار به

کمک هم می‌آیند و گاه بی‌حوصلگی‌های آنان را آن‌چنان که خداوند دستور داده، به جان می‌خرند و متواضعانه به آنان یاری می‌رسانند، مهم‌ترین تمرین را در خودمهارگری و تقوا در تربیت نفس و کنترل سرکشی‌های آن به دست می‌آورند. آنان بر خودخواهی‌های درونی غلبه می‌کنند و غلبه بر خودخواهی و منیت، رشد روانی بزرگی را به ارمغان می‌آورد.

■ در محدودیت‌ها یا وقتی با مشکلات اقتصادی مواجه می‌شوند، مسئولانه به یکدیگر می‌اندیشند، از خود می‌گذرند و به دیگری می‌پردازند، مهم‌ترین تمرینات فراروندگی را تجربه می‌کنند.

■ وقتی رفتاری شیطنت‌آمیز از فرزند خردسال، آنان را به خشم می‌آورد و آنان با احساس مسئولیتی که درقبال او

در برابر خداوند دارند، خود را کنترل می‌کنند، خشم خود را فرومی‌خورند و به آرامی توضیح می‌دهند، به رشد بالایی در قدرت‌های درونی و مهار خشم می‌رسند. آنان فرزندان را برای وابسته شدن به خود نمی‌پرورند؛ زیرا مالکیت فرزند را از آن خداوند می‌دانند و چنین می‌بینند که خداوند آنان را در بزرگ‌ترین امر خلقت، یعنی ساخته شدن انسان، سهم داده است.

■ ارائه محبت بی‌قیدوشرط به فرزندان، که در برخی مکاتب روان‌درمانگری به‌درستی لازمه رشد انسان دانسته شده، نیازمند اتصال والد به منبع محبتی بی‌قیدوشرط است و چنین منبعی تنها می‌تواند از موجودی بی‌نیاز به معنای حقیقی تأمین شود. چنین موجودی کسی جز خداوند، پروردگار همه انسان‌ها،

نیست. از بستر چنین ازدواجی است که می‌توان فرزندان ارزشمند و خدمت‌گزار برای بشریت به‌وجود آورد؛ زیرا از احساس‌ها و عواطفِ غنی و از مشاهده از خودگذشتگی و مهرورزی بی‌قید و شرط اشباع می‌شوند.

در الگوی موحدانه زندگی و در خانه‌ای که زندگی موحدانه جریان دارد، نیازهای طبیعی جسمی (بیولوژیک)، مقدمه رشد‌های معنوی به‌شمار می‌روند. نیاز و کشش جنسی، محرکی قوی برای شروع رابطه زناشویی است، و رابطه جنسی در چهارچوب تعهد عاطفی ازدواج، آغازگر یگانگی عاطفی و روانی است. در سنین بالاتر جاذبه جنسی رنگ می‌بازد، اما اتصال عمیق و قوی روانی میان زن و مرد باقی می‌ماند و چه‌بسا هر روز نیز بالنده‌تر می‌شود و ابعاد معنوی به خود می‌گیرد. حتی نیاز به خوراک و پوشاک

مقدمه کار و تلاش است، که به نوبه خود روان انسان را می سازد. اما در زندگی مادی، خود این نیازهای جسمی هدف و غایت قرار می گیرند.

فرهنگ مدرن با تولید ارضاکنده‌هایی مصنوعی برای بسیاری از نیازهای جسمی و بیولوژیک انسان در قالب کالا، ساختار طبیعی خانواده را به شدت دگرگون، و ارضای نیازهای جسمی را با مصرف کالا جایگزین کرده است. مصرف کالا یا خدمات، عطش جسمی را فرومی‌نشاند، بدون آنکه رشد روانی‌ای آغاز شود که آن نیاز جسمی مقدمه آن بوده است. امروز می‌دانیم که اتصال روانی کودک با مادر، با جایگزین شدن شیر خشک به جای شیر مادر تضعیف می‌شود^۱ و کودکانی که از سینه مادر شیر خورده و از رابطه فعال و پویا با مادر

1. J. M. Weaver, T. J. Schofield, L. M. Papp. Breastfeeding Duration predicts Greater Maternal Sensitivity over the next Decade. *Developmental Psychology*. 54(2). p.220-227. 2018

خود بهره‌مند بوده‌اند، به مراتب مشکل‌های روانی کمتری را در بزرگ‌سالی تجربه می‌کنند.^۲ فرهنگ مدرن حتی رابطه جنسی را نیز به صورت کالایی در دسترس درآورده است. همچنین فرهنگ مدرن با حضور کهن‌سالان در خانواده موافقت ندارد؛ زیرا رسیدگی به آنان مانع از آزاد شدن نیروی کار جوانان می‌شود. به این ترتیب از یک سو برای رسیدگی به نیازهای زیستی کهن‌سالان خانه سالمندان را گسترش می‌دهد و از سوی دیگر، مهد کودک‌ها یا مراکز نگهداری روزانه نوزادان و اطفال را برای آزادسازی نیروی کار زنان توصیه می‌کند.

جالب آنکه در نگاهی به مکاتب غیرتوحیدی، درمی‌یابیم که اغلب این مکاتب بر مناصب قدرت در سطح جامعه متمرکز هستند و

2. J. Liu, P. Leung, A. Yang, Breastfeeding and Active Bonding Protects against Children's Internalizing Behavior Problems. *Nutrients*. 6(1). p.76-89. 2014.

اگر در ضدیت با خانواده نیز نباشند، بیشتر اوقات نگاهی حداقلی به آن دارند. اما اسلام به‌عنوان اندیشه‌ای منحصر به فرد که بنا بر آیات قرآن از زمان حضرت نوح(ع)^۳ و ابراهیم(ع)^۴ با همین اصول و مبانی برقرار بوده و همه پیامبران مبلغ آن بوده‌اند، تأکید ویژه‌ای بر درون خانه دارد. تعداد آیاتی که در قرآن به درون خانه و خانواده می‌پردازند و ظرافتی که در تبیین جزئی‌ترین جنبه‌های این روابط دارند، گواهی بر انطباق این کتاب با طبیعت خانواده‌گرایی انسان است.

به عبارتی، خانواده به‌عنوان پیچیده‌ترین و عمیق‌ترین نوع از روابط انسانی، تمامی ظرفیت انسان را برای شکوفا شدن به چالش

۳. سوره شوری، آیه ۱۳.

۴. سوره آل عمران، آیه ۶۷؛ سوره حج، آیه ۷۸.

می‌کشد و به همین دلیل او را متوجه نیاز عمیقی می‌سازد که به پروردگار خود دارد. او با وعده‌های محکمی حضور خود در کنار انسان را در طی کردن این مسیر بیان فرموده است:

- «مردان و زنانِ بی‌همسر خود را همسر دهید... اگر فقیر و تنگ‌دست باشند، خداوند از فضل خود آنان را بی‌نیاز می‌سازد؛ خداوند گشایش‌دهنده و آگاه است»^۵
- «و اگر از جدایی و شکاف میان آن دو [همسر] بیم داشته باشید، یک داور از خانواده شوهر و یک داور از خانواده زن انتخاب کنید [تا به کار آنان رسیدگی کنند]. اگر تصمیم به اصلاح داشته باشند خداوند به توافق آنها کمک می‌کند، زیرا خداوند دانا و آگاه است»^۶

۵. سوره نور، آیه ۳۲.

۶. سوره نساء، آیه ۳۵.

▪ «و از بیم تنگدستی فرزندان خود را نکشید، ماییم که به آنها و شما روزی می‌بخشیم. آری، کشتن آنان همواره خطایی بزرگ است».^۷

گاهی در مسیر رشد خانواده دشواری‌هایی وجود دارد که با نگاه صرف مادی نمی‌توان از آن عبور کرد؛ زیرا انسان مادی ظرفیت محدود خود را می‌بیند، از پیچیدگی اوضاع هراسناک می‌شود و گاه دفع و فاصله گرفتن از مشکل را تنها گزینه باقی مانده می‌بیند؛ اما انسان موحد، به ایمان به غیب مجهز است. ایمان به غیب یعنی ایمان به همه عواملی که هرچند در احاطه و شناخت انسان نیستند، در حیطة قدرت خدای متعال اند و او بی‌تردید انسانی را که در مسیر رشد در حال حرکت است یاری می‌کند.

^۷. سوره انعام، آیه ۱۵۱.

از همین نگارنده:

کتاب خانواده در تندباد

در بهار ۱۴۰۴ از سوی

نشر معارف منتشر شد.

ارزیابی دفتر خانواده و ازدواج، هم اندیشی اساتید دانشگاه‌ها:

- ✓ خانواده در این اثر نه صرفاً در سطح روابط بین فردی، بلکه در بستر تحولات اجتماعی و تمدنی بررسی شده است که رویکردی عمیق و کم‌نظیر در حوزه مطالعات خانواده محسوب می‌شود...
- ✓ اثر به خوبی تاثیر رسانه‌ها، جریان فمینیسم، سرمایه داری مصرف‌گرا و فردگرایی را در آسیب رسانی به نهاد خانواده تحلیل می‌کند

- ✓ به جای کپی برداری از نظریات غربی، راهکارهایی متناسب با فرهنگ دینی و ایرانی ارائه می دهد.
- ✓ از اصطلاحات پیچیده پرهیز نموده و مخاطب عمومی را نیز همراه می سازد.

اطلاعات بیشتر و شیوه تهیه فوری کتاب در وبسایت دفتر انتشار آثار استاد ساويز asaviz.ir، بخش کتاب‌ها، صفحه کتاب خانواده در تندباد در دسترس است. امکانات ویژه‌ای برای دانشگاهیان در نظر گرفته شده است. همچنین برای سوالات یا تهیه فوری کتاب می توانید با ۰۹۱۲۴۵۹۰۴۱۰ مکالمه یا پیام ارسال فرمایید.

| رشد انسان در حفظ بنیان خانواده |

این اثر، بخشی است از مجموع آثار در سایت

asaviz.ir